
KAI KURIE VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ BENDRAVIMO YPATUMAI SU ISLAMĄ IŠPAŽĮSTANČIAIS ASMENIMIS

Gediminas Bučiūnas*

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedra
V. Putvinskio g. 70, LT-44211, Kaunas, Lietuva
Telefonas (+370 37) 303 673
El. paštas gediminas1967@gmail.com*

Anotacija. Šio tyrimo autorius, remdamasis asmenine patirtimi, mokslinės literatūros apie Islamo religiją ir musulmonų papročius analize, interviu su Afganistano Islamo Respublikos piliečiais dirbusiais Europos Sąjungos policijos misijoje, Jungtinių Tautų Organizacijos padalinyje Afganistane, JAV ambasadoje, NATO Tarptautinių saugumo paramos pajėgų (angl. ISAF) misijoje Afganistane ir 2012 – 2014 m. laikotarpiu imigravusiais į Europą, nagrinėja bendravimo su imigrantais ypatumus, sprendžiant su imigracija susijusius klausimus, atliekant ikiteisminį tyrimą ir bylos teisinį nagrinėjimą. Ši tema visai nenagrinėta Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje. Bendravimo specifika su Islamą išpažįstančiais asmenimis ypač aktuali tapo 2015 m., padidėjus imigracijos srautams iš Azijos, Afrikos į Europą. Atvykstantys asmenys atsiveža savo papročius, kurių nežinojimas arba nepaisymas, atliekant viešojo administravimo funkcijas ar procesinius tyrimo veiksmus baudžiamajame procese, pvz., atliekant moteriškos lyties asmens (musulmonės) apklausą ar panaudojant tarnybinį šunį kratos, apžiūros (patalpos) metu, gali išprovokuoti imigrantų bendruomenės tarpe neigiamą reakciją valstybės tarnautojų atžvilgiu, o atskirais atvejais netgi skatinti radikalizmo plitimą. Autoriaus pateikti patarimai dėl atskirų viešojo administravimo ir ikiteisminio tyrimo procedūrų atlikimo ypatumų su Islamą išpažįstančiais asmenimis padės sumažinti trintį tarp valstybės tarnautojų, atliekančių viešosios tvarkos užtikrinimo, viešojo administravimo funkcijas, ir imigrantų iš Afrikos bei Azijos žemynų.

Pagrindinės sąvokos: Islamą išpažįstantys asmenys, imigracija, valstybės tarnautojai, papročiai.

IVADAS

Visuomenėje vyrauja klaidinga nuomonė, kad radikalizmas būdingas tik Islamo religijos išpažinėjams. Šiai religijai buvo priklijuota kaip vienos iš agresyviausių pasaulio religijų etiketė, nors priešasčių sieti šią religiją su agresyvumu ir radikalizmu nėra. Pačios religinės idėjos dažniausiai nėra agresyvios, tačiau tokiais jas gali paversti interpretavimas ar absoliutizavimas, kai idėjos vertinamos kaip vienintelė „teisinga tiesa“. Radikalizmo apraiškų apstu tarp įvairių socialinių grupių, skirtingų religijų išpažinėjų. Vienas jų – Norvegijos dešinysis ekstremistas Andersas Breivikas, kuris buvo pripažintas kaltu dėl dešimčių žmonių tyčinio nužudymo¹. Šiame skaitmeninių technologijų amžiuje skleisti idėjas

¹ A. B. Breivikas pripažintas pakaltinamu ir nuteistas 21 metus kalėti. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-10]. <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-08-24-a-b-breivikas-pripazintas-pakaltinamu-ir-nuteistas-21-metus-kaleti-atnaujinta/87028>

sudaryta ideali terpė, pvz., socialiniai tinklai ir jų vaidmuo per „Arabų pavasarį“ Sirijoje 2011 m.² Tuo sėkmingai naudojasi įvairios ekstremistinės, teroristinės organizacijos įskaitant Islamo Kalifatą, verbuojanti į savo gretas jaunos žmones, kovoti už tam tikrus idealus. „Arabų pavasaris“, sujodinęs Šiaurės Afrikos ir Artimųjų Rytų šalis – Tunisą, Libiją, Egiptą, Siriją, Jemeną, Bahreiną ir kt. musulmoniškas valstybes, paskatino nedemokratiškus režimų pakeitimus tiek taikiu būdu, tiek ir netaikiu būdu, t. y. sukėlė ginkluotus susirėmimus tarp senojo režimo šalininkų ir jėgų, remiančių demokratiškus pokyčius šalies valdyme. Padidėjus ginkluotų susirėmimų skaičiui, padidėjo ir asmenų skaičius, siekiančių nelegaliai patekti iš Šiaurės Afrikos (Libijos, Tuniso Egipto), Artimųjų Rytų (Sirijos, Irako, Afganistano, Pakistano) į Vakarų Europą. Remiantis Europos Komisijos Vidaus reikalų generalinio direktorato pateiktais duomenimis, vien 2014 m. 276 113 imigrantai pateko į Europos Sąjungos valstybes - nares, daugiausiai į Italiją. Tai 138 procentais daugiau nei 2013 m.³ Didžioji dauguma imigrantų keliavo jūra, sausuma, dažniausiai plaukdami valtimis, laiveliais, plaustais iš Šiaurės Afrikos ir Turkijos teritorijos pakrančių į Italiją ir Graikijai priklausančias salas Viduržemio jūroje, o iš minėtų šalių per Balkanų šalis nelegaliai patekę asmenys siekia patekti į Austriją, Vokietijos Federacinę Respubliką, Jungtinę Karalystę, Švediją.

Autorius apžvelgs bendravimo su imigrantais ypatumus, nes asmenys atvykę iš karo draskomų šalių gali būti lengvai pažeidžiami valstybės tarnautojams atliekant viešojo administravimo ar visuomenės saugumo užtikrinimo funkcijas, pvz., prieglobsčio suteikimo procedūra, procesinių tyrimo veiksmų atlikimas. Daugumą imigrantų iš Azijos ir Afrikos apjungia ne tik religinis bendrumas – išpažinimas tos pačios religijos (Islamo), bet ir stiprūs bendruomeniniai-gentiniai ryšiai, kurie ir toliau išlieka, vienijančiu pradū naujai atvykusius asmenis iš karo ir socialinių neramumų krečiamų šalių į Europos Sąjungos valstybes-nares. Antra, imigrantų kilmės šalyse nemažai visuomeninių santykių, skirtingai nuo Europos šalių, yra reguliuojami labai stipriai įsišaknijusių religinių ir paprotinių normų. Tai aiškiai matyti, kai kalbama apie bendravimo ypatumus, atliekant viešojo administravimo, teismines procedūras su musulmonais. Tai, kas įprasta mums, europiečiams, pvz., asmens apklausos/interviu metu palaikyti akių kontaktą tarp abiejų pokalbio šalių, nebus tinkama taktika bendraujant su moterimi musulmone.

² Christopher Philips Syria's bloody Arab spring. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-10]. http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR011/FINAL_LSE_IDEAS_SyriasBloodyArabSpring_Phillips.pdf

³ Irregular immigration. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-08-25]. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/immigration/irregular-immigration/index_en.htm.

Greta imigrantų iš Afrikos ir Azijos šalių į Europos kontinentą patenka ir asmenys, įtariami kriminalinių nusikaltimų padarymu jų kilmės šalyje, įskaitant genocido vykdymą, pvz., kurdų jezidų masiniu žudymu arba ketinantys vykdyti Europoje teroro aktus.⁴ Tarptautinės sutartys, nacionaliniai įstatymai įpareigoja Europos Sąjungos valstybes-nares imtis priemonių vykdant tokių asmenų baudžiamąjį persekiojimą. Siekiant atskleisti nusikalstamą veiką ir ją padariusius asmenis, yra atliekami procesiniai tyrimo veiksmai remiantis valstybės baudžiamųjų bylų tyrimo ir nagrinėjimo tvarką reglamentuojančiais teisės aktais. Kiekvienas procesinis tyrimo veiksmas yra atliekamas laikantis baudžiamojo proceso įstatymo nustatytos tvarkos ir kriminalistikos mokslo suformuluotų taisyklių, padedančių kuo efektyviau atlikti konkretų procesinį tyrimo veiksmą. Reikia turėti omenyje, kad asmenys, įtariami nusikalstamų veikų padarymu ir atvykę į Europos Sąjungos valstybes-nares paprašyti prieglobsčio, yra pasirengę įvairiems netikėtumams, turi ne vieną kruopščiai apgalvotą ir parengtą planą, kaip elgtis esant vienai ar kitai situacijai. Pvz., planas „B“, jei toks asmuo bus sulaikytas. Šioje situacijoje asmuo pasinaudos galimybe skleisti savo idėjas, įsitikinimus pasinaudodamas Europos Sąjungos valstybių-narių valstybės tarnautojų nežinojimu kaip tinkamai bendrauti su atvykstančiais imigrantais, pvz., sprendžiant prieglobsčio suteikimo klausimą ar atliekant ikiteisminį tyrimą. Taigi imigrantų papročių, religinių nuostatų žinojimas gali būti viena iš valstybės tarnautojo tinkamo pareigų atlikimo sąlygų, padėsiančių išvengti konfliktinių situacijų ateityje. Sirijos Arabų Respublikoje, Afganistano Islamo Respublikoje ir kitose šalyse, iš kurių 2014-2015 m. į Europą atvyksta imigrantai, atliekant įstatymo reglamentuotas viešojo administravimo procedūras, procesinius tyrimo veiksmus daug dėmesio turi būti kreipiamą į „nerašytus įstatymus“ – papročius, pvz., bendravimo ypatumai su moterimi musulmone, kratos, apžiūros atlikimas musulmonių moterų gyvenamosiose patalpose. Visa tai ir apibrėžė šio straipsnio objektą – valstybės tarnautojų bendravimo ypatumai su Islamą išpažįstančiais asmenimis, o būtent autorius išskirs apklausos/interviu atlikimo specifika dėl prieglobsčio suteikimo; apklausos, kratos, apžiūros (patalpų) atlikimo ypatumus. Šio tyrimo suformuluotos išvados bus naudingos atliekant mokymus valstybės tarnautojams, atliekantiems ar ateityje atliksiantiems pavestas funkcijas, padės išvengti konfliktinių situacijų atliekant viešojo administravimo procedūras bei

⁴ Just wait...Islamic State reveals it has smuggled thousands of extremists to Europe. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-10]. <http://www.express.co.uk/news/world/555434/Islamic-State-ISIS-Smuggler-THOUSANDS-Extremists-into-Europe-Refugees>

procesinius tyrimo veiksmus, užkirs kelią įvairių interpretacijų visuomenės informavimo priemonėse ir socialiniuose tinkluose sklidimui.

Šio **straipsnio tikslas** – išanalizuoti apklausos/interviu atlikimo dėl prieglobsčio suteikimo, atskirų procesinių tyrimo veiksmų: apklausos, kratos, apžiūros (patalpos) atlikimo ypatumus su Islamą išpažįstančiais asmenimis religinių ir paprotinių normų kontekste.

Tyrimo objektas – valstybės tarnautojų bendravimo ypatumai su Islamą išpažįstančiais asmenimis.

Tyrime sprendžiami uždaviniai:

Išanalizuoti musulmonų religines ir paprotines normas, tiesiogiai įtakojančias apklausos/interviu atlikimo ypatumus dėl prieglobsčio suteikimo, apklausos atlikimo specifiką, kratos, apžiūros (patalpų) atlikimo, panaudojant tarnybinius šunis ypatumus kriminalistiniu aspektu.

Pateikti patarimus valstybės tarnautojams dėl Islamą išpažįstančių asmenų apklausos/interviu atlikimo dėl prieglobsčio suteikimo; procesinių tyrimo veiksmų atlikimo, o būtent: musulmonų apklausos atlikimo specifiką, kratos, apžiūros (patalpų) atlikimo, panaudojant tarnybinį šunį ypatumai.

Tyrimo metodai: interviu, dokumentų analizės, autobiografinis (autorius asmeninė patirtis), lyginamasis, loginis, istorinis. **Persistengti – nereiškia pasiekti tikslą**⁵.

INTERVIU/APKLAUSOS DĖL PRIEGLOBSČIO SUTEIKIMO IR APKLAUSOS ATLIEKANT IKITEISMINĮ TYRIMĄ YPATUMAI

Kiekvienu tyrimu, ar tai būtų socialiniuose, ar humanitariniuose moksluose, yra kažko siekiama. Pvz., tiriant socialinį įvykį-nusikalstamą veiką, siekiama atskleisti nusikalstamą veiką, nustatyti jį padariusius asmenis ir surinkti pakankamai duomenų, leidžiančių teismui priimti procesinį sprendimą dėl patraukto baudžiamojon atsakomybėn asmens kaltumo ar nekaltumo. Tiriant gamtinius reiškinius, pvz., veiksnius, sąlygojančius klimato kaitą atskirose pasaulio vietose, užsibrėžto tyrimo tikslo yra siekiama pasitelkus efektyviausius tyrimo instrumentus. Vieni tyrimo instrumentai yra tinkami tiriant gamtinius reiškinius, kiti – socialinius reiškinius, pvz., imigraciją, nusikalstamumą. Tyrimo instrumento - apklausos/interviu procedūra dėl prieglobsčio suteikimo yra panaši tiek Lenkijoje, tiek

⁵ Citatos, protingos mintys, sentencijos. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-01]. <http://kabutes.kasvyksta.lt/kategorija/tikslas/23>.

Ispanijoje arba tyčinis nužudymas yra įstatymu draudžiama ir baustina veika Lietuvoje, Prancūzijoje, Čade, Sirijoje. Prieglobsčio suteikimo procedūra reglamentuoja tarptautiniai teisės aktai, nacionaliniai įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai. Kiekviena Europos Sąjungos (toliau ES) valstybė-narė turi atskirus reikalavimus prieglobsčio prašytojui, bet bendra yra tai, kad apklausos/interviu atlikimas su prieglobstį prašančiu asmeniu yra privalomas veiksmas visose ES valstybėse-narėse. Nusikalstamų veikų tyrimo tvarką reglamentuoja procesiniai įstatymai, kurie gali būti kaip atskiri teisės normų aktai arba kaip teisės aktų rinkiniai-kodeksai, reglamentuojantys leistinių įstatymų tyrimo veiksmų (apklausos, kratos) atlikimo tvarką. Pats procesinis įstatymas negali sutalpinti visų apklausos metu iškylančių niuansų, o tik nubrėžia bendrąsias gaires procesinio tyrimo veiksmo atlikimui: sąlygas, pagrindus ir pan. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, o kas dar gali skirtis atliekant apklausą/interviu prieglobsčio suteikimo byloje ar asmens apklausą ikiteisminiame tyrime Lietuvos Respublikoje ir Sirijos Arabų Respublikoje. Minėtų veiksmų atlikimo tvarka turi bendrų bruožų, bet tuo pačiu labai skiriasi dėl paprotinių, religinių normų įtakos. Nepaisymas paprotinių ir religinių normų gali turėti nepageidautinų padarinių imigranto buvimo vietos šalies valstybinių institucijų įvaizdžiui, pradedant imigranto nusivylimu prieglobsčio suteikimą nagrinėjančios valstybės tarnautojais ir baigiant smurto protrūkiais, radikalizmo plitimu. Prieglobsčio suteikimas Lietuvos Respublikoje reglamentuotas Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Šiame įstatyme numatyta, kad užsienietis turi teisę pateikti prašymą suteikti prieglobstį Valstybės sienos apsaugos tarnybai valstybės sienos perėjimo punkte ar būdamas teritorijoje, kurioje galioja pasienio teisinis režimas, o būnant Lietuvos Respublikos teritorijoje – teritorinei policijos įstaigai arba Užsieniečių registracijos centrui. Šių valstybės institucijų tarnautojai privalo nedelsiant apklausti prieglobsčio prašytoją. Apklausos (interviu) atlikimo procedūra nėra įstatymu detaliai reglamentuota, o apsiribojama tik įvardijant procedūrinį veiksma – prieglobsčio prašytojo apklausą. Panašus savo esme į minimą veiksma yra ir baudžiamojo proceso įstatyme. Esant įstatymo numatytoms sąlygoms ir pagrindui, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras, atlikdamas ikiteisminį tyrimą dėl padarytos nusikalstamos veikos, pasirenka efektyviausią procesinį tyrimo veiksma, atsižvelgdamas į tyrimo taktiką bei kitus veiksnius, pvz. liudytojo apklausa. Žinoma, ne kiekvienas asmuo gali būti liudytoju, o tik tas, apie kurį yra duomenų, kad jis gali žinoti kokių nors reikšmės bylai išspręsti turinčių aplinkybių. Tai skelbia 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785 priimto

Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso (toliau BPK) 78 str. nuostata.⁶ Panaši nuostata įtvirtinta 2014 m. priimtame Afganistano Islamo Respublikos BPK, Egipto Arabų Respublikos BPK 58, 64 str.⁷ Lietuvos Respublikos BPK V skyriaus pirmasis skirsnis 78 - 83 str. reglamentuoja, kas gali būti liudytoju; apibūdina asmenis, kurie negali būti liudytojais, nurodomos aplinkybės, dėl kurių asmenys negali būti apklausiami kaip liudytojai; asmens liudijimo ypatumai, liudytojo teisės ir pareigos. To paties procesinio įstatymo 183 str. reglamentuoja liudytojo apklausos tvarka, o 185 str. – nukentėjusiojo apklausa. Gana panaši procedūra numatyta Egipto Arabų Respublikos BPK 58-64 str., Afganistano Islamo Respublikos BPK. Atkreiptinas dėmesys paminėtuose baudžiamuosiuose procesiniuose įstatymuose yra apsiribojama tik bendro pobūdžio taisyklių įtvirtinimu, privalomų proceso dalyviams apklausoje.

Taigi tyrimo instrumentas – apklausa, naudojama tiriant nusikalstamas veikas Lietuvoje, Afganistane, Egipte, o šio tyrimo veiksmo taikymo sąlygos ir pagrindai aukščiau paminėtose šalyse panašūs. Kyla klausimas, o kas dar gali skirtis? Ieškant atsakymo į užduotą klausimą, šio tyrimo autorius pradės nuo kriminalistikos mokslo suformuluotos rekomendacijos apie apklausos atlikimą, skelbiančio, kad apklausos/interviu metu tarp apklausą atliekančio ir apklausiamojo asmens turi būti palaikomas tiesioginis akių kontaktas. Ar tai jau tinkamas atsakymas į iškeltą klausimą? Šio straipsnio autoriaus nuomone, tai tik bendro pobūdžio rekomendacija. Iš to išplaukia, kad akelai pasikliauti kriminalistikos mokslo suformuluotomis taisyklėmis apie apklausos atlikimo taktiką negalima. Nežinant imigranto kilmės šalies vystymosi istorinių, kultūrinių ypatumų, vyraujančios moralinių-etinių vertybių sistemos, religijos, papročių, galima sulaukti neigiamų padarinių atliekant viešojo administravimo ar viešosios tvarkos užtikrinimo funkcijas. Blogiausias įmanomas scenarijus, kuris tik gali būti įsivaizduojamas, kai nepaisoma paprotinių ir religinių normų reikalavimų, tai smurto protrūkiai visuomenėje, jaunimo jungimasis prie smurtą propaguojančių judėjimų Afrikoje, Azijoje. Taigi efektyvesnis tyrimo instrumentų, tokių kaip apklausos/interviu dėl prieglobsčio suteikimo, apklausos, apžiūros, kratos atlikimas ikiteisminio tyrimo metu apima ne tik žinios apie Konstitucijos, nacionalinio baudžiamojo proceso įstatymo, teisminės praktikos, supranacionalinių teismų, pvz., Europos Žmogaus teisių teismo jurisprudencijos taikymo ypatumus, bet ir žinios apie Islamo religijos šventosios knygos – Korano nuostatas, išsamiai

⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Žin. 2002, Nr. 37-1341.

⁷ Criminal procedure code of 1971. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-11].
<http://www1.umn.edu/humanrts/research/Egypt/Criminal%20Procedures.pdf>

reguliuojančias musulmonų gyvenimą ne tik religinėje plotmėje – kiek kartų ir koku paros metu melstis, bet ir kitais klausimais, pvz., santuokos, skyrybų klausimais žinojimą. Taip pat papročių, reguliuojančių musulmonų santykius šeimoje, moters musulmonės bendravimą su nepažįstamais vyriškos lyties atstovais ir pan., žinojimas. Kai kuriose šalyse religinių normų prioritetas įtvirtintas pagrindiniame šalies įstatyme – Konstitucijoje. Pvz., 2004 m. Afganistano Islamo Respublikos Konstitucijos 3 str. skelbia, kad Afganistano Islamo Respublikoje galiojantys įstatymai negali prieštarauti Islamo religijos nuostatomis.⁸ Thomas Barfield iš Bostono universiteto, kurio tyrimo objektas – paprotinė teisė, taikliai pastebėjo, kad papročiai egzistuoja kaip neformaliosios teisės šaltinis ir gan dažnai taikomi reguliuojant visuomeninius santykius, kurių neapima pozityvioji teisė, religinės teisės normos. Tai ypač svarbu žinoti atliekant viešojo administravimo funkcijas, ar atskirus procesinius tyrimo veiksmus Islamą išpažįstančių asmenų atžvilgiu baudžiamosiose bylose, nepaisant jų procesinio statuso.

Tautinių mažumų apsaugos pagrindu konvencijos preambulėje (toliau Konvencija) skelbiama, kad tikrai demokratiška visuomenė turėtų ne tik gerbti visų tautinėms mažumoms priklausančių asmenų etninį, kultūrinį, kalbinį ir religinį savitumą, bet ir sudaryti tinkamas sąlygas tam savitumui reikštis, jį saugoti ir plėtoti. Lietuvos Respublika šią Konvenciją pasirašė, ratifikavo įstatymo nustatyta tvarka ir ji tapo sudėtine Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalimi bei tiesioginio taikymo aktu, ginanti tautinių mažumų religinį, etninį savitumą. Tai leidžia teigti, kad ši įpareigojanti, bendro pobūdžio teisės norma, įtvirtinta Konvencijos preambulėje, įtakoja kriminalistinę metodiką atliekant proceso veiksmus reglamentuojamus BPK su asmenimis priskiriamais prie tautinių mažumų. Išsamiau atitinkamą procesinį statusą turinčio asmens apklausos ypatumai palikti kriminalistikos mokslo sričiai. Rengiant ar tobulinant jau parengtas metodikas dėl atskirų tyrimo veiksmų atlikimo su skirtingų konfesijų, tautybių asmenimis būtina atsižvelgti į jau minėtoje Konvencijoje įtvirtintas nuostatas, kurios teisiškai suponuoja teisės taikytojui savo praktinėje veikloje atsižvelgti į paprotines normas, reglamentuojančias atskirus visuomeninius santykius. Rytų Europos mokslininkų parengtuose kriminalistikos vadovėliuose akcentuojamas tiesioginio akių kontakto užmezgimas nuo pat apklausos pradžios su apklausiamuoju asmeniu ir šio kontakto išlaikymas visos apklausos metu, siekiant kontroliuoti apklausiamojo asmens

⁸ The Constitution of Afghanistan. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-01].
<http://www.afghanembassy.com.pl/afg/images/pliki/TheConstitution.pdf>

minčių eigą, „nuskaityti“ nebylią informaciją iš kūno kalbos. Dar XX a. mokslininkų-kriminalistų, praktikų suformuluotas tiesioginio akių kontakto palaikymo modelis, atliekant asmenų, galinčių būti potencialiais informacijos šaltiniais, apklausas ikiteisminiame tyrime ir teisme, kriminalinės žvalgybos tyrime yra plačiai taikomas Lietuvos Respublikoje. Pateiktas tiesioginio akių kontakto palaikymo modelis koreguotinas ryšium su legalios ir nelegalios imigracijos procesais ES valstybėse-narėse. Naujai atvykstantys asmenys atsineša religines nuostatas, savo papročius, kurie kartais kardinaliai skiriasi nuo ES valstybės narės vietos gyventojų. musulmonų šalyse susiklostę papročiai netoleruoja to fakto, kai vyriškos lyties asmuo (nesvarbu koks yra jo socialinis statusas – valstybės tarnautojas, privatus prekeivis) bando užmegzti tiesioginį akių kontaktą su moteriškos lyties individu (musulmone) ir jį palaikyti. Islamą išpažįstančių asmenų tarpe tai laikoma kaip nepagarbus, nepadorus elgesys su moterimi, ir netgi savotišku pasikėsiniu į šimtmečiais formuotą Islamo religijos vertybes. Šio tyrimo autorius atliko 2012-2014 m. emigravusių iš Afganistano Islamo Respubliką į Vokietijos Federacinę Respubliką asmenų apklausą dėl šio straipsnio objekto, naudodamasis elektroninio ryšio priemonėmis. Respondentai į klausimą apie musulmonės interviu/apklauso atlikimo ypatumus atsakė, kad bendravimo su musulmonėmis ypatumų žinojimas padeda keisti imigrantus priimančios valstybės tarnautojų įvaizdį į geresnę pusę naujųjų imigrantų tarpe. Be to, kiekvienos šalies valstybės tarnybą reglamentuojantys įstatymai, profesinės etikos kodeksai kelia reikalavimus valstybės tarnyboje dirbantiems valstybės tarnautojams. Pvz., Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos 3 str. 2 d. 8 p. skelbia, kad „Valstybės tarnautojas privalo deramai atlikti savo pareigas, nuolat tobulėti, būti neprikaištingos reputacijos, tolerantiškas, pagarbus ir tvarkingas.“⁹

Iš to išplaukia, kad atliekant Islamą išpažįstančio asmens (moteriškos lyties) apklausą dėl prieglobsčio suteikimo, ikiteisminiame tyrime ar teisminiame bylos nagrinėjime, nerekomenduojama valstybės tarnautojui užmegzti tiesioginį akių kontaktą su musulmone.

APŽIŪROS, KRATOS ATLIKIMO SPECIFIKA

Kitas tyrimo veiksmas gan dažnai taikomas ikiteisminio tyrimo metu yra apžiūra, kuri reglamentuota Lietuvos Respublikos BPK 207 str. Kriminalistikos mokslas pagal tiriamąjį objektą apžiūrą skirsto į: vietovės, gyvenamųjų ir negyvenamųjų patalpų, atskiro objekto, turinčio reikšmės nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti apžiūra. Analogiškas tyrimo

⁹ Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas. Žin., 1999, Nr. 66-2130.

veiksmas – apžiūra yra reglamentuotas Afganistano Islamo Respublikos BPK. Pats šio tyrimo veiksmo atlikimas Afganistano Islamo Respublikoje turi savo ypatumų. Daugumoje musulmoniškų šalių moteriškos lyties asmenys turi atskiras patalpas, į kurias gali patekti tik tie vyriškos lyties asmenys, kurie yra susiję su moteriškos lyties asmenimis kraujo ar teisiniais ryšiais, pvz., vyras, brolis, sūnus. Šio nerašyto draudimo, kuris amžių amžiais perduodamas iš kartos į kartą, nepaisymas, gali būti interpretuojamas kaip kėsینimasis į moters garbę, kurią, remiantis vietos papročiais privalu apginti, o jų apgynimui taikomų priemonių spektras gan platus. Į tai reikia atsižvelgti atliekant ir kitus tyrimo veiksmus, pvz., kratą.

Iš to išplaukia, kad atlikti apžiūrą (patalpų), kratą, kur gyvena musulmonės gali tik moteriškos lyties valstybės tarnautojos.

Atliekant apžiūrą (patalpų), kratą pas Islamą išpažįstančius asmenis, labai jautrus klausimas yra tarnybinio šuns panaudojimas, siekiant surasti tyrimui reikšmingus objektus. Tai tampa itin didele problema, kai tyrimo veiksmas atliekamas Islamo religiją išpažįstančių asmenų gyvenamosiose patalpose, kulto pastatuose – mečetėse, religinėse mokyklose. Musulmonai šunį laiko nešvariu gyvūnu ir jo buvimas patalpos viduje nėra toleruotinas dalykas.¹⁰ Britanijos policijos vadovų asociacija rekomenduoja uždėti ant šuns letenų pėdų batelius-pėdutes, norint panaudoti tarnybinį šunį musulmonų namų ar jų maldos namų/patalpų apžiūrai, kratai.¹¹ Kitas svarbus dalykas atliekant kratą, apžiūrą, yra reikalavimas pagarbiai elgtis su Islamo religijos pagrindine knyga - Koranu. Ši knyga, jos kopijos, ar jos atskiros dalys negali būti numetamos, padedamos ant grindų, plėšomos, deginamos ar kitokiais būdais gadinamos. Paminėti veiksmai yra laikomi didžiausia nepagarba tiek pačiai Islamo religijai, tiek ją išpažįstantiems asmenims. Kaip pavyzdys, kokios pasekmės gali kilti nesilaikant šio patarimo, autorius pateikia 2012 m. per pasaulį nuvilnijusį pasipiktinimą musulmonų bendruomenėse, kai kur su smurto protrūkiais įvairiuose pasaulio dalyse, dėl JAV Floridos valstijos pastoriaus *Terry Jones* ketinimo sudeginti Koraną.¹²

Apibendrinant galima teigti, kad atliekant apžiūrą (patalpų), kratą musulmonų šventoji knyga – Koranas ar jos atskiros dalys negali būti numetamos, padedamos ant grindų, plėšomos ar kitokiais būdais naikinamos ar gadinamos. Atsižvelgiant į Islamą išpažįstančių

¹⁰ Unclean animal. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-03]. http://en.wikipedia.org/wiki/Unclean_animal

¹¹ Police sniffer dogs to wear booties during house searches to avoid offending Muslims. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-03]. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1032449/Police-sniffer-dogs-wear-booties-house-searches-avoid-offending-Muslims.html>.

¹² Pastor weighing plans to burn Qurans amid U.S warnings. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-09-13]. <http://www.cnn.com/2010/US/09/07/florida.quran.burning/>

asmenų religines nuostatas, jų papročius, tinkamos taktikos pasirinkimas atliekant viešojo administravimo funkcijos ar procesinį tyrimo veiksmą garantuos, kad nebus įžeistos Islamą išpažįstančių asmenų propaguojamos vertybės.

IŠVADOS

Tinkamas interviu/apklauso, apžiūros (patalpų), kratos atlikimas Islamą išpažįstančių asmenų atžvilgiu apima ne tik Konstitucijos, baudžiamojo proceso įstatymo, teisminės praktikos ir supranacionalinės jurisprudencijos, bet ir Korano nuostatų, imigranto kilmės šalies papročių gerbimą ir taikymą praktinėje veikloje.

Vyriškos lyties valstybės tarnautojui, atliekančiam apklausą dėl prieglobsčio suteikimo, ar apklausą ikiteisminiame tyrime ir teisme, nerekomenduojama bandyti užmegzti tiesioginio akių kontakto su moteriškos lyties asmeniu išpažįstančiu Islamą.

Atliekant apžiūrą (patalpų), kratą musulmonų namuose, mečetėse, kai panaudojamas tarnybinis šuo, rekomenduojama ant tarnybinio šuns letenų pėdų uždėti batelius.

Atliekant apžiūra (patalpų), kratą musulmonų šventoji knyga – Koranas ar jos atskiros dalys negali būti numetamos, padedamos ant grindų, plėšomos ar kitokiais būdais gadinamos ar naikinamos.

Esamiems ar būsimiems valstybės institucijų tarnautojams savalaikiai suteiktos žinios apie bendravimo ypatumus su Islamą išpažįstančiais asmenimis per įvairias mokymo formas leis išvengti konfliktinių situacijų ateityje bendraujant su imigrantais ir padės greičiau bei efektyviau pasiekti tyrimo tikslų, laikantis aukščiausių žmogaus teisių apsaugos standartų.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žin., 1992. Nr. 33-1014.
2. Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija. Valstybės žinios, 2000-03-08, Nr. 20-497.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios: 2002-04-09 Nr. 37-1341.
4. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Žin., 2004, Nr. 73-2539.
5. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas. Žin., 1999, Nr. 66-2130.
6. The Constitution of Afghanistan. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-01]. <http://www.afghanembassy.com.pl/afg/images/pliki/TheConstitution.pdf>
7. Criminal procedure code of the Islamic Republic of Afghanistan. EUPOL-AFGHANISTAN, 2014.
8. Dogs in the Islamic tradition and nature. Encyclopedia of Religion and Nature. New York: Continuum International, 2004.
9. Thomas Barfield. Afghan customary law and its relationship to formal judicial institutions. United States institute for peace. Washington D. C. 2003.

10. The customary laws of Afghanistan. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-03-01]. http://www.usip.org/sites/default/files/file/ilf_customary_law_afghanistan.pdf
11. Burda, R., Kuklianskis, S., Apklausa ikiteisminio tyrimo metu. Mykolo Romerio universitetas: 2007.
12. Burda, R. Krikščiūnas, R. Latauskienė, E. Kriminalistikos taktika ir metodika. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
13. Bučiūnas G. Atskirų proceso veiksmų atlikimo ypatumai Afganistano Islamo Respublikoje ir ne tik... Mokslo darbų rinkinys. XI Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika, Vilnius, 2015, p. 172-182.
14. Jupp, J. Legal transplants as tools for post-conflict law reform: justification and evaluation. Cambridge Journal of International and Comparative Law (3)1 p. 381–406, 2014.
15. Kurapka, E., Malevskij, H, Palskys, E. Kriminalistikos technikos pagrindai. Vilnius: Lietuvos Teisės universitetas, 1998.
16. Best practices for building investigative capacity in developing or post-conflict countries. Research memorandum. International network for promote the rule of law. July 2012. USA.
17. Koranas (literatūrinis prasmų vertimas). Vertė Jakubauskas, R., Geda, S. Vilnius: Kronta.
18. Аверьянова, Т. В., et al. Криминалистика. Москва, 1999.
19. Балашов Д. Н., Балашов Н. М., Маликов С. В. Криминалистика. Москва: Инфра-М, 2010.
20. Белкин, Р. С. Курс советской криминалистики. Т. 1: Общая теория советской криминалистики. Москва: Академия МВД СССР, 1977.

COMMUNICATION PECULIARITIES BETWEEN BELIEVERS OF ISLAM AND PUBLIC SERVANTS

Gediminas Bučiūnas*
Mykolas Romeris University

Summary

In order to minimize the potential tension between law enforcement officers involved in maintaining public order, and the arriving immigrants from the continent of Africa and Asia, the author will examine the peculiarities of communicating with immigrants when dealing with immigration-related matters in the context of public order investigations and public security. The author of this study will make recommendations which might be useful to authorities when dealing with immigrants for asylum and when making procedural investigation actions in criminal cases. These suggestions are based on the author's personal experience, scientific literature analysis and interviews with immigrants that are now legally resident in Western Europe. Moreover immigrants bring their own customs. Not knowing these customs or disregarding them when conducting procedural investigative actions, particularly when questioning a female or using a police dog in a search, can provoke a negative reaction among immigrant communities and might even encourage hostility towards the Western world and values or even radicalization. Thus knowing migrant customs and religion will help avoid conflict situations between migrants and state institutions.

Keywords: Muslims, migration, office employee/white collar worker, customary law.

Gediminas Bučiūnas*, daktaras, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros lektorius. Kauno apygardos prokuratūros prokuroras. Mokslinių tyrimų kryptys: ikiteisminis tyrimas, diplomatinė teisė, nusikaltimų tyrimo metodologija, terorizmas, organizuotas nusikalstamumas.

Gediminas Buciuinas*, PhD, Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Law, lecturer. Kaunas regional prosecution office, prosecutor. Research interests: pretrial investigation stage, diplomatic law, methodology investigation crimes, terrorism, organized crimes.